

КОМАР Т.О.

к.психол. наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ САМОСТАВЛЕННЯ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Анотація. У статті аналізуються вихідні теоретичні положення, що становлять наукову основу психологічних феноменів самоставлення молоді з інвалідністю. Проаналізовані терміни які визначають поняття «самоставлення». Особлива увага приділяється дослідженню самоставлення як компонента самосвідомості а також факторів, що зумовлюють виникнення позитивного чи негативного самовідношення.

Емпірично досліджено рівень прагнення досліджуваних до спілкування та самоставлення молоді. Крім того був здійснений порівняльний аналіз самоставлення молоді статичної норми та молоді з інвалідністю, та проведений кореляційний аналіз отриманих результатів.

Ключові слова: самоставлення, самосвідомість, самооцінка, «Я - концепція», «Я» - образ, самоприйняття, прагнення до спілкування, само відторгнення.

Постановка проблеми. Принципом демократичного суспільства є забезпечення сприятливих умов для реалізації потенціалу кожної особистості. В цьому контексті особливої актуальності набуває проведення ряду соціально - психологічних досліджень, метою яких є виявлення особливостей самоставлення молоді з інвалідністю. Адже для повноцінної реалізації особистості найбільш корисним є дослідження самоставлення як компонента самосвідомості, що дозволяє дослідити його специфіку та вплив на становлення і розвиток особистості, виявити умови та фактори, які сприяють формуванню позитивного чи негативного ставлення особистості до себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико - методологічними засадами дослідження є положення про активність особистості, яка розкривається в ініціативному, самостійному та перетворюючому ставленні суб'єкта до дійсності, інших людей та до самого себе (О. Г. Асмолов, А. Бандура, Л. І. Божович, В. Джемс, Б. Ф. Ломов, С. Л. Рубінштейн); уявлення про закономірності і механізми формування ставлення до себе (К. О. Абульханова - Славська, Р. Бернс, Т. В. Дмитрова, Є. П. Ільїн, В. Н. М'ясищев) та інші концепції [2;3;4;8].

Виходячи із цього, **метою статті** є виявлення основних характеристик самоставлення молоді з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу дослідження та обґрунтування отриманих результатів. Від того, як людина сама цінить себе й поважає - зале-

жити, у великій мірі те, як цінитимуть і поважатимуть її інші. З поняття самоставлення впливає і поняття взаємовідношення.

На сьогоднішній день немає однозначного визначення поняття «самоставлення». Відсутність чіткої термінології привела до того, що значення використаних термінів більшістю авторів не розрізняються, вони найчастіше вживаються як синоніми. У зв'язку з цим нам необхідно дослідити феномен самоставлення.

І. Д. Бех вважає, що категорія «ставлення» є ключовою для процесу формування і розвитку особистості, завдяки їй відбувається оцінювання та прийняття чи неприйняття власного «Я». За її допомогою розкривається становлення смислового зв'язку, єдності людини і світу, самого змісту цієї єдності: чи буде вона морально конструктивною чи деструктивною щодо індивіда [1; 2].

Через категорію «ставлення», за В. Н. М'ясищевим, з'являється можливість чіткіше з'ясувати суб'єктивно психологічний механізм розвитку особистісних цінностей як компонентів узагальненого «Я - образу». Стає зрозумілим психологічне явище «ставлення до самого себе». Воно не може одночасно й раптово виникнути зі ставленням до зовнішніх щодо людини об'єктів [6, с. 22].

Проблема «Я – образу» у психології розглядається в межах більш загальної проблеми – структури самосвідомості. Так І.С. Коном, В.В. Століним, І.І. Чесноковою використовується безліч різних термінів: «Я – концепція», «Я – система», «Я – образ», уявлення про себе, відношення до себе, образ самого себе. Крім того, В.В. Столін виділяє два аспекти «Я – образу», знання про себе і самоставлення [4;9;10].

Інвалідність спотворює «Я образ» особистості, призводить до зміни уявлень й емоційного відношення до себе, збільшення соціально – психологічної дезадаптованості в силу суб'єктивного локусу контролю, втрати свого місця в соціумі. Оскільки «Я» - це відображення самого себе, погляд із середини, відповідно у кожної особистості формується свій «Я – образ». Відношення до світу і оточуючих, здатність до прийняття самостійних рішень визначаються характером уявлень індивіда про себе.

Ми ж у своїй роботі поділяємо позицію щодо природи самоставлення, запропоновану В. В. Століним, оскільки саме він виділив основні структурні елементи самоставлення як особистісного утворення та розглядав його із позицій адитивності, що, на нашу думку, більшою мірою розкриває його суть [9].

Важко не погодитись із думкою О. Г. Спіркіна, який вважає, що здатність до самосвідомості та самопізнання - це винятковий здобуток людини, яка в своїй самосвідомості усвідомлює саму себе як суб'єкта свідомості, спілкування і дій, стає у безпосереднє відношення до самої себе. Він вважає, що тільки в цій формі і може існувати самосвідомість, основна особливість якої в тому, що вона орієнтована на осмислення людиною своїх вчинків, почуттів, думок, мотивів поведінки, інтересів, свого становища в суспільстві [8, с. 141].

Заслуговує на увагу твердження І. І. Чеснокової про те, що самосвідомість в онтогенетичному плані можна розглядати як інтегративний психічний процес, що поступово розгортається в часі, в основі якого лежить діяльність, що все більше ускладнюється, емоційно - ціннісне ставлення до себе і здатність регулювати свою поведінку. Тобто І. І. Чеснокова розглядає самосвідомість як динамічне утворення, яке поєднує в собі когнітивний, емоційний та регулятивний компоненти та зазнає суттєвих змін у процесі розвитку особистості [10, с. 63 - 64].

Одним із перших почав досліджувати самосвідомість С. Л. Рубінштейн. Він критикує погляд на самосвідомість, згідно з яким наявність психічного співпадає з його усвідомленням, сутність психіки в тому, що вона є знанням про самого себе, психічне отожднюється зі свідомістю, свідомість - із самосвідомістю [7, с. 236 - 239]. Ми розділяємо погляд С. Л. Рубінштейна та те, що свідомість є первинним утворенням, порівняно із самосвідомістю, яка формується через активність людини як суб'єкта життєдіяльності [7, с. 236].

Експериментальне дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано такі опитувальники «Афіліація» (А. Мехрабіана), тест-опитувальник «Самоставлення» (В. Столін, С. Пантелєєв).

Вибіркою служить 30 молодих людей, що є клієнтами Центра реабілітації «Гармонія» в місті Вінниця з опорно-руховими порушення, та 30 молодих людей без фізичних вад.

За допомогою опитувальника «Афіліація» (А. Мехрабіан), ми мали змогу діагностувати рівень прагнення досліджуваних до спілкування та рівень їхнього страху бути відторгненим у процесі взаємодії з іншими людьми.

Оскільки межі середнього рівня охоплюють досить великий інтервал балів (від 81 до 176 балів), то з результатів дослідження, ми можемо спостерігати те, що дві вибірки, а саме досліджувані статистичної норми та досліджувані з інвалідністю, – мають середній рівень розвитку прагнення до спілкування та середній рівень страху бути відторгненим (всі 100% досліджуваних особистостей).

Середній рівень прагнення до спілкування характеризується здатністю встановлювати соціальні зв'язки, проте з-за яких суб'єктивних причин, відсутнє бажання цим займатись на даний момент часу. Для даної вибірки досліджуваних, характерна не надмірна закритість у спілкуванні з іншими людьми. У таких людей, часом виникає бажання побути на самоті, подумати про своє. Проте будучи в гарному настрої, маючи високий рівень активності, вони із задоволенням вступають у процес встановлення нових соціальних контактів та легко йдуть на розмову.

Середній рівень страху бути відторгненим характеризується наявністю тривожності. Людина боїться зазнати невдачі проявивши ініціативу та не отримавши у відповідь взаємності. Даний рівень характерний для людей, що бояться виходити зі своєї зони комфорту, пробувати щось нове та для тих, хто не виділяється ініціативністю. Проте середній рівень також характеризується спроможністю бороти цей страх за наявності об'єктивних та вагомих причин для подолання даного бар'єру.

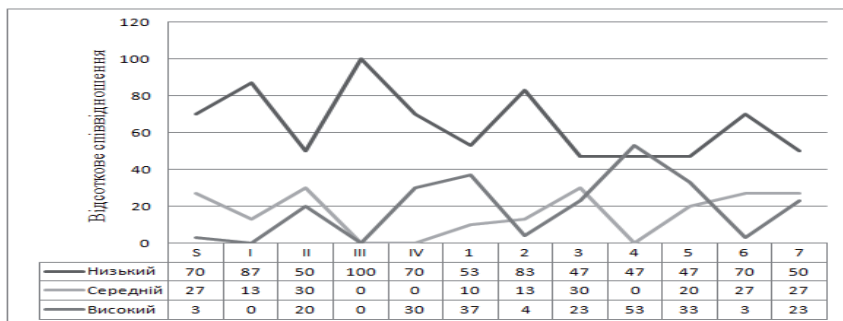
Обрахувавши результати за t-критерієм Стьюдента знайдено відмінності на високому рівні значущості у прагненні до спілкування людей статистичної норми ($t=116,16$ при $p \leq 0,01$) та людей з інвалідністю ($t=119,06$ при $p \leq 0,01$). Молоді люди статистичної норми у більшій мірі, ніж молодь з інвалідністю, прагне до побудови соціальних зв'язків та встановленні соціальних контактів.

Тест-опитувальник «Самоставлення» (В. Столін, С. Пантелеев) був використаний нами для діагностики самоставлення молоді статистичної норми та молоді з інвалідністю.

Результати діагностики:

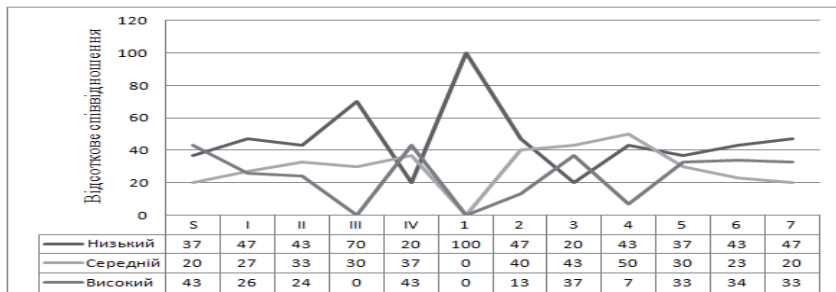
Шкала «S» вимірює інтегральне почуття «за» або «проти» особистого «Я» досліджуваного. 70% досліджуваних статистичної норми та 37% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Дана вибірка не характеризується наявністю любові до самого себе, навпроти ж вважає себе антиподом людських симпатій.

3% досліджуваних статистичної норми та 43% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі, що вказує на позитивне ставлення досліджуваних до своєї персони. Наявність конструктивної критики лише посилює їх жагу бути кращими у всіх аспектах розвитку особистості. 27% досліджуваних статистичної норми та 20% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі.

Рисунок 1. Дослідження самоставлення молоді статистичної норми.

87% досліджуваних статистичної норми та 47% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Досліджувані характеризуються скептичним відношенням до самих себе. Вони не знаходять приводу для того, аби поважати самих себе.

Рисунок 2. Дослідження самоставлення молоді з інвалідністю.

Шкала «I» - самоповага.

26% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі, що вказує на наявність у них поваги до самих себе. Повага може бути пов'язаною із їх здатністю прийняти свої фізичні вади та, незважаючи на них, рухати вперед. 13% досліджуваних статистичної норми та 27% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі.

Шкала «II» - аутосимпатія.

50% досліджуваних статистичної норми та 43% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Вони не симпатизують своїй особистості. Варто зазначити, якщо дана характеристика не є ситуаційною, а навпаки носить постійний характер, то дана вибірка відноситься до застрягаючого типу акцентуацій характеру, а саме застрягання на своїх недоліках та нездатність їх адекватно прийняти.

20% досліджуваних статистичної норми та 24% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі. Це свідчить про те, що дана молодь виражає симпатію до самого себе. Вони адекватно реагують на критику, цілеспрямовані, мають впевненість у своїх силах. Їм притаманна внутрішня чесність по відношенню до самого себе та світу, який їх оточує. 30% досліджуваних статистичної норми та 33% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі.

Шкала «III» - очікуване відношення від інших.

100% досліджуваних статистичної норми та 70% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Дана вибірка не очікує від оточення якоїсь конкретної моделі поведінки, або, загалом, ставлення до себе. Вони керуються спонтанністю та готові до того, що людська природа є непередбачуваною.

30% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі. Молоді люди характеризуються наявністю конкретної моделі поведінки, яку вони очікують по відношенню до себе від оточуючих їх людей. Це може бути пов'язано з наявністю у них фізичних вад, які, на їх думку, мають привертати увагу та викликати жалість.

Шкала «IV» так шкала «б» – спрямовані на самоінтерес.

70% досліджуваних статистичної норми та 20% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Це свідчить про втрату інтересу до самого себе, до того, що з ними відбувається. Втрата інтересу до самого себе може носити ситуаційний характер.

30% досліджуваних статистичної норми та 43% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі. Характеризуються наявністю інтересу до самих себе. Їм цікаво вивчати себе, пізнавати з різних сторін, розвивати свої здібності та нахили. Через призму вивчення самого себе відбувається пізнання людиною інших людей.

37% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі, що характеризує ситуаційний інтерес людини до самої себе.

Шкала «1» - самовпевненість.

53% досліджуваних статистичної норми та 100% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Даний рівень характеризується незадоволеністю власними можливостями, відчуттям слабкості, наявністю сумнівів в здатності викликати повагу інших.

37% досліджуваних статистичної норми набрали високі та ще 10% досліджуваних цієї вибірки набрали середні бали по даній шкалі. Високий рі-

вень впевненості у собі свідчить про відношення до себе, як до впевненої, самостійної, вольової людини, яка варта поваги.

Шкала «2» - ставлення інших.

83% досліджуваних статистичної норми та 47% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Даний рівень характеризується наявністю у досліджуваних особистостей думки, що їх персона не може викликати повагу та зацікавленість з боку інших людей. Вони обезцінюють себе та не можуть уявити собі того, що можуть бути цікавими для когось іншого.

4 % досліджуваних статистичної норми та 13% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі. Це свідчить про уявлення досліджуваних про себе, як про особистість, характер і діяльність якої здатні викликати у інших людей повагу, інтерес, схвалення, розуміння. Наявність позитивного ставлення до самого себе.

13% досліджуваних статистичної норми та 40% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі.

Шкала «3» - самоприйняття.

47% досліджуваних статистичної норми та 20% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Це свідчить про те, що ця вибірка постійно знаходиться в тривожному стані із-за внутрішніх конфліктів. Неприйняття себе зі всіма своїми недоліками – не дає можливості людині побачити та полюбити свої переваги.

23% досліджуваних статистичної норми та 43% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі, що характеризується почуттям симпатії до самого себе, узгодженості зі своїми внутрішніми поривами. Прийняття самого себе таким, яким і є він насправді, дружнє, розуміюче ставлення до самого себе.

30% досліджуваних статистичної норми та 37% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі.

Шкала «4» - самокерування, самопослідовність.

47% досліджуваних статистичної норми та 43% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Це свідчить про те, що молодим людям важко управляти самим собою. Якщо брати до уваги емоційну сферу, то людині може бути важко контролювати свої емоції, їх пориви. Також дана вибірка характеризується непослідовністю дій, спонтанністю виборів. Це може бути пов'язано з розсіяністю процесу уваги, нездатності послідовно планувати свої дії, об'єктивно оцінювати свої можливості.

53% досліджуваних статистичної норми та 7% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі. Вони характеризуються послідовними вчинками. Перш, ніж щось зробити – надають перевагу тривалим роздумам чи варто це робити. У повсякденному житті керуються логікою та намагають контролювати вияви емоцій, а саме зберегти емоційну стійкість. В стресових ситуаціях намагаються взяти себе в руки та логічно продумати подальші дії. Частіше за все, такі люди мають життєвий план та постійно його вдосконалюють.

50% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі, що свідчить про здатність послідовно діяти та «самокерувати» в залежності від ситуацій, а саме тоді, коли ситуація цього вимагає.

Шкала «5» - самозвинувачення.

47% досліджуваних статистичної норми та 37% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Це виражається у розуміючому ставленні до самого себе. Молоді люди сприймають конструктивну критику, співставляють з інформацією, яку вважають вагомим для себе та роблять висновки.

33 % досліджуваних статистичної норми та 33% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі. Проявляється агресивне ставлення до самого себе, деструктивність у критиці. Нездатність пробачати свої недоліки. Застосування санкцій по відношенню до самого себе.

20% досліджуваних статистичної норми та 30% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі, що виражається у здатності вчасно спинитись, коли людина починає саму себе звинувачувати у вчинках та діях, які не мають вагомого підґрунття для звинувачень.

Шкала «7» - саморозуміння.

50% досліджуваних статистичної норми та 47% досліджуваних з інвалідністю набрали низькі бали по даній шкалі. Виражається у відсутності розуміння свого «Я». Нездатності пояснювати свої емоції та почуття, їх причини виникнення та нездатності пошуку відповідей для планування подальших дій. Відсутність гармонії, наявність тривожності.

23% досліджуваних статистичної норми та 33% досліджуваних з інвалідністю набрали високі бали по даній шкалі. Характеризується наявністю розуміння тонкощів своєї душі. Прагнення будь що зрозуміти причину та наслідок своїх дій. Наявність гармонії душі та тіла, баланс зовнішнього та внутрішнього. Здатність аналізувати та інтерпретувати свої дії, думки, почуття та емоції.

27% досліджуваних статистичної норми та 20% досліджуваних з інвалідністю набрали середні бали по даній шкалі. Дана вибірка може оцінити та проаналізувати те, що відчуває, чим керується. Проте часом нездатна цього зробити, і саме цим себе вводить в стресовий стан, вихід з якого можливий лише завдяки адекватній оцінці свого внутрішнього та зовнішнього стану.

Обраховавши результати за t-критерієм Стьюдента знайдено відмінності на високому рівні значущості за такими параметрами: очікування позитивного ставлення від інших у людей статистичної норми ($t=27,93$ при $p \leq 0,01$) та у людей з інвалідністю ($t=32,06$ при $p \leq 0,01$), самовпевненість у молоді статистичної норми ($t=55,66$ при $p \leq 0,01$) та у молоді з інвалідністю ($t=30,83$ при $p \leq 0,01$). Дані результати вказують на те, що молоді люди з інвалідністю більше очікують до себе позитивного ставлення від оточуючих, в свою чергу, як молодь статистичної норми є більш самовпевненими у своїх думках та діях.

Обраховавши результати методик, за допомогою кореляційного аналізу Пірсона, ми дійшли таких висновків щодо взаємовпливаючих та взаємопов'язаних складових причин внутрішньоособистісних конфліктів:

«Самоприйняття» є головною причиною внутрішньоособистісних конфліктів, адже якщо людина нездатна прийняти себе такою, як вона є – її життя буде сфокусоване на виправленні своїх недоліків, пошук нових, зосередження та зацікленість на негативі своєї особистості.

«Самозвинувачення» (-540**) є наслідком неприйняття людиною самого себе. Самозвинувачення будується на критичному відношенні до своєї особистості, нездатності пробачати помилки. Саме нездатність пробачати ускладнює перебіг конфліктів з самим собою.

«Самоінтерес» (363*) гіперболізує критичність у ставленні до самого себе. Адекватний самоінтерес виражається у пошуку сфер реалізації свого потенціалу, розвитку своїх нахилів та здібностей, спрямування на досягнення ідилії між внутрішнім та зовнішнім світами особистості.

Висновки. Самоставлення реалізується через афективну складову самосвідомості, яка нерозривно пов'язана з когнітивним компонентом, оскільки саме на основі знань про себе в людини виникає ставлення до власної особистості, яке може бути позитивним чи негативним, адекватним чи ні. І вже на основі самоставлення будується модель вчинків та дій, яка і утворює поведінковий чи регулятивний компонент самоставлення. Узагальнюючи все вищесказане, слід зазначити, що саме самоставлення є одним із важливих елементів самосвідомості.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды; в 2 т. / Б.Г. Ананьев. – М.: Педагогика, 1990. – Т.1. – С. 159.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание: Пер. с англ. / Р.Бернс.– М.: Прогресс, 1986. – 420 с.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. / Л.И. Божович - СПб. и др.: Питер. (Серия «Мастера психологии»), - 2008. – 398 с.
4. Кон И.С. В поисках себя. Личность и ее самосознание./ И.С.Кон. – М.: Изд-во политической литературы, 1984. – 333 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1978.-234с.
6. Мясичев В.М. Основные проблемы и современное состояние психологических отношений человека. / В.М. Мясичев // Психологическая наука в СССР. – М.: АПН РСФСР, 1060. – Ч.2. – С. 110-125.
7. Рубинштейн С.А. Бытие и сознание. О месте психического в общей взаимосвязи явлений материального мира. / С.А.Рубинштейн. – М.: АН СССР, 1957. – 327 с.
8. Спиркин А.Г. Сознание и самосознание. / А.Г.Спиркин. – М.: Политиздат, 1972. – 303 с.
9. Столин В.В. Познание себе и отношение к себе в структуре самосознания.: Дис... докт. психол. наук:19.00.07. / В.В.Столин.– М., 1985. – С. 19-20.
10. Чеснокова И.И. Проблема сознания в психологии./ И.И. Чеснокова/ - М.: Наука, 1977. – 144 с.

Транслітераційний переклад списку використаних джерел

1. Anan'yev B.G. Izbrannyye psikhologicheskkiye trudy; v 2 t. / B.G. Anan'yev. - M. : Pedagogika, 1990. - T.1. - S. 159.
2. Berns R. Razvitiye YA-kontseptsii i vospitaniye: Per. s angl. / R.Berns.- M. : Progress, 1986. - 420 s.
3. Bozhovich L.I. Lichnost' i yeye formirovaniye v detskom vozraste. / L.I. Bozhovich - SPb. i dr. : Piter. (Seriya «Masterya psikhologii»), - 2008. - 398 s.
4. Kon I.S. V poiskakh sebya. Lichnost' i yeye samosoznaniye. / I.S.Kon. - M. : Izd-vo politicheskoy literatury, 1984. - 333 s.
5. Leont'yev A.N. Deyatel'nost'. Soznaniye. Lichnost'. / A.N. Leont'yev. - M. : Politizdat, 1978.-234s.
6. Myasishchev V.N. Osnovnyye problemy i sovremennoye sostoyaniye psikhologicheskikh otnosheniy cheloveka. / V.N. Myasishchev // Psikhologicheskaya nauka v SSSR. - M. : APN RSFSR, 1060. - CH.2. - S. 110-125.
7. Rubinshteyn S.A. Bytiye i soznaniye. V meste psikhicheskogo v obshchey vzaimosvyazi yavleniy material'nogo mira. / S.A.Rubinshteyn. - M. : AN SSSR, 1957. - 327 s.
8. Spirkin A.G. Soznaniye i samosoznaniye. / A.G.Spirkina. - M. : Politizdat, 1972. - 303 s.
9. Stolin V.V. Poznaniye sebya i otnosheniye k sebe v strukture samosoznaniya. : Dis ... dokt. psikhol. nauk: 19.00.07. / V.V.Stolin.- M., 1985. - S. 19-20.
10. Chesnokova I.I. Problema soznaniya v psikhologii. / I.I. Chesnokova / - M. : Nauka, 1977. - 144 s.

Комар Татьяна Александровна. Основные характеристики самооотношения молодежи с инвалидностью

Аннотация. В статье анализируются исходные теоретические положения, что станут научную основу психологических феноменов самооотношения молодежи с инвалидностью. Проанализированы понятия которые определяют «самоотношение». Особое внимание уделяется исследованию самооотношения как компонента самосознания а также факторов, что приводит к возникновению положительного или отрицательного самооотношения.

Эмпирические исследован уровень стремление исследуемый к общению и самооотношение молодежи. Кроме того был осуществлен сравнительный анализ самооотношения молодежи статистичной нормы и молодежи с инвалидностью, и проведенный корреляционный анализ этих данных.

Ключевые слова: *самоотношения, самосознание, самооценка, «Я - концепция», «Я» - образ, самопринятие, самовидторгнення.*

Komar Tetiana Oleksandrivna. The main features of self-attitude of youth with disabilities

Annotation. The initial theoretical positions forming the scientific basis of the psychological phenomena of the self-attitude of youth with disabilities are analyzed. Particular attention is paid to the study of self-attitude as a component of self-consciousness and also the factors that cause the appearing of a positive or negative self-attitude.

Besides, a comparative analysis of the self-attitude of youth with the statistical standard and youth with disabilities was carried out, and a correlation analysis with the relation to the other was examined.

Keywords: *self-attitude, self-consciousness, self-esteem, "self-concept", self-image, self-acceptance, self- abruption.*